

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПРИНЦИПІВ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКИХ ВІДНОСИН В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

Сідак М. В.,

доктор юридичних наук, доцент

Мічачек В.,

доктор права

В статті авторами розглянуто та проаналізовано засади (свободи та принципи) становлення правового регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та Україні. На підставі аналізу наукових доробків українських та зарубіжних вчених і *de lege lata*, автори розробили *de lege ferenda* для вдосконалення правового регулювання банківських відносин в Україні на шляху до інтеграції в ЄС.

Ключові слова: банківське право ЄС та України, принципи банківського права ЄС, свободи банківського права ЄС.

В статье авторами рассмотрены и проанализированы основы (свободы и принципы) становление правового регулирования банковских отношений в Европейском Союзе и Украине. На основании анализа научных исследований украинских и зарубежных ученых и *de lege lata*, авторы разработали *de lege ferenda* для совершенствования правового регулирования банковских отношений в Украине на пути к интеграции в ЕС.

Ключевые слова: банковское право ЕС и Украиной, принципы банковского права ЕС, свободы банковского права ЕС.

In the article principles (freedoms and principles) of becoming of the legal adjusting of bank relations are considered authors and analysed in European Union and Ukraine. On the basis of analysis of scientific works of the Ukrainian and foreign scientists and *de lege lata*, authors developed *de lege ferenda* for perfection of the legal adjusting of bank relations in Ukraine on a way to to integration in ES.

Keywords: bank right for ES and Ukraine, principles of bank right for ES, freedom of bank right for ES.

Одна з найголовніших особливостей правової природи Європейського Союзу полягає в тому, що правова система міждержавного об'єднання, яка сформувалася на базі національного та міжнародного права і за умов їх взаємодії, має ознаки наднаціонального характеру. Суттєвими особливостями права ЄС є: 1) комплексний характер права, яке поєднує в собі міжнародні та національні риси; 2) динамічні зміни права, наслідком яких є зміна природи, структури, сфери і механізму дії; 3) незавершеність формування, а тому можна відзначити його дію на межі міжнародного та національного права.

Метою даного дослідження є порівняльний аналіз засад (принципів та свобод) правового регулювання банківських відносин в ЄС та Україні у сучасних складних економічних умовах. Автори у розрізі взаємозв'язку досліджуваної тематики із інтеграційними процесами України до міжнародних об'єднань, окреслює наступні завдання даної публікації: проаналізувати основи становлення правового регулювання банківських відносин в Європейському Союзі та Україні, визначити основні відмінності в свободах і принципах правового регулювання в ЄС та Україні, і виробити науково-практичні рекомендації щодо покращення правового регулювання банківських та фінансових відносин в Україні в розрізі ефективного проведення адаптації законодавства України до норм ЄС. Відзначимо, що деякі аспекти даної проблематики досліджували А.А. Вишневський, Л.М.Ентін, В.Ф. Опришко, М.Зелмер, Г.О.Тосунян та ін., а саме: деякі аспекти правового регулювання банківських відносин в ЄС тощо.

Право Європейського Союзу направлене на створення загального ринку та економічного союзу (у різних сферах економіки, в тому числі у банківській сфері) [1, с. 12-15; 2, с. 35-37]. Право Європейського

Союзу, відповідно до норм Договору про заснування Європейського Економічного Співтовариства та Договору про функціонування Європейського Союзу, базується на чотирьох *основних свободах* [3, с. 301-311; 4, с. 15]: а) свободі переміщення товарів; б) свободі переміщення осіб; в) свободі надання послуг; г) свободі переміщення капіталів.

Ці свободи виступають наріжними каменями права ЄС. До того ж для кожної конкретної галузі (сфери), з огляду на її специфіку, особливу значущість набувають не всі, а тільки деякі з вищезазначених свобод. Щодо організації та здійснення правового регулювання банківських відносин в Європейському Союзі відзначимо те, що вони базуються на *свободі переміщення осіб, свободі надання послуг та свободі переміщення капіталів*.

Свобода вільного переміщення осіб. Можна виділити такі види права осіб на вільне переміщення: право переміщення як робочої сили, право пересування в межах території ЄС, право на вільний вибір проживання, право на вільний вибір місцезнаходження юридичних осіб, право на вільне створення відокремлених структурних підрозділів. Отже, мова повинна йти не тільки про право вільного фізичного перетинання кордону держави з наступним вільним працевлаштуванням, але і про можливість вільного заснування юридичної особи на території іншої держави та її діяльності на принципі вільної та добросовісної конкуренції, не піддаючи їх при цьому дискримінації в порівнянні з юридичними особами, які зареєстровані у відповідній державі, чи юридичними особами країни-походження¹ [5, с. 53-57]. Главою I та II розділу IV Договору про функціонування ЄС згідно з Директивою № 2006/48/ЄС, під поняттям «державо-походження» розуміють державу-члена Європейського Союзу, на території якої кредитному інституту було видано ліцензію.

ропейського Союзу встановлено заборону будь-яких обмежень свободи створення та реєстрації юридичних осіб і їх відосблених структурних підрозділів, а також економічної діяльності громадян країн-членів на території іншої країни-члена. У цьому контексті слід зазначити, що свобода створення, реєстрації та переміщення юридичних осіб закріплює основний підхід в Європейському Союзі, але його реалізація здійснюється згідно з нормами ЄС та національного законодавства держав-членів ЄС.

Свобода вільного надання послуг. Відповідно до глави III розділу IV Договору про функціонування Європейського Союзу, завдання створення єдиного Економічного та валютного союзу – це не тільки право вільного переміщення осіб (у тому числі кредитних та фінансових інститутів), але і право вільного надання послуг на території іншої країни-члена ЄС. Це і знайшло своє відображення у проголошенні свободи вільного надання послуг. ДФЄС заборонено обмежувати у межах Європейського Союзу свободу надання послуг фізичним та юридичним особам держав-членів, які засновані в іншій державі-члені, ніж та, громадянам якої призначено послуги.

Слід зауважити, що поняття «послуги» в розумінні *acquis communautaire* охоплюють платні послуги, у тому числі послуги комерційного характеру і послуги робочої сили.

У площині цих двох свобод у фінансовій та банківській сферах застосовується *свобода переміщення капіталів* для всіх суб'єктів економічних відносин. Зазначимо, що *European acquis* включає у розуміння свободи переміщення капіталів: свободу руху платежів, вільного інвестування, відкриття рахунків тощо. Крім того, згідно з главою IV розділу IV ДФЄС закріплюється заборона обмеження щодо руху капіталу між державами-членами та між державами-членами і третіми країнами тощо. І навпаки, створюються умови для належного, безпроблемного та постійного здійснення руху капіталу, наприклад, використовуючи при безготівкових розрахунках платіжну систему Європейського Союзу – SEPA.

У контексті досліджуваної проблематики звернемо увагу на норми первинного права Європейського Союзу і відзначимо, що воно закріплює в контексті свободи надання послуг *принцип лібералізації банківських та страхових послуг*, що пов'язані з лібералізацією руху капіталу, відповідно до ст. 58 ДФЄС.

Саме ці свободи лягли в основу банківського законодавства ЄС. Однак справа не могла обмежитися тільки простим закріпленням та впровадженням цих свобод у сферу банківських послуг на території Європейського Союзу, оскільки ринкове правове регулювання вимагає не тільки визначення свобод чи принципів, але і закріплення у правових актах ЄС понять, встановлення однакового виду послуг, встановлення уніфікованого переліку документів, які слід подавати для отримання ліцензії, тощо.

З метою збереження умов відкритої ринкової економіки з дотриманням основ добросовісної кон-

курентції, працюючи над створенням спільного ринку усередині європейських співтовариств, складовим якого повинен був стати єдиний ринок фінансових і банківських послуг, держави-члени ЄЕС зробили перший крок у цьому напрямку. Таким кроком стало прийняття 28 червня 1973 року Директиви Ради ЄЕС «Про прийняття загальної програми щодо банків і інших кредитних організацій». За час її дії положення цієї Директиви поширювалися не тільки на банки, але і на цілий ряд інших кредитних організацій, коло яких було обмежено переліком, що містився в додатку до цього документу. 12 грудня 1977 року Рада ЄЕС прийняла Першу директиву «Про координацію законів, постанов і адміністративних положень, що стосуються кредитних організацій та їх діяльності» [6], яка стала основним і єдиним спеціалізованим джерелом банківського права ЄС. Прийняття Першої банківської директиви допомогло знайти комплексний підхід до регулювання банківської діяльності в Європі.

Під час прийняття Другої Директиви Ради ЄС від 15 грудня 1989 року «Про координацію законів, постанов і адміністративних положень, що стосуються кредитних організацій та їх діяльності, яка доповнює і вносить зміни у Директиву 77/780/ЕЕС», було взято до уваги недоліки Директив 1973 і 1977 років. З прийняттям Другої Директиви було створено єдиний ринок банківських послуг у межах Європейського Союзу. Наступним важливим кроком було прийняття Європейським парламентом та Радою Європейського Союзу Директиви № 2000/12/ЄС щодо започаткування та подальшого здійснення діяльності кредитних установ, яка не тільки визначала принципи та свободи діяльності суб'єктів банківських відносин, але і здійснювала правове регулювання створення, ліцензування, діяльності, реорганізації та ліквідації кредитних та фінансових інститутів [7].

Хоч на даний час вищезазначені Директиви вже не діють, їх відсутнє значення для регулювання банківської діяльності в Європі важко переоцінити [8, с. 41-95]. Адже вони суттєво вплинули на розвиток європейської банківської системи, спричинивши наступні наслідки: 1) створення єдиних правил регулювання банківської діяльності, а також істотне реформування правил банківського регулювання ряду європейських держав (Нідерланди, Люксембург, Данія); 2) створення системи співробітництва органів банківського нагляду, яка у подальшому розширилася і за межі ЄС; 3) обов'язкове співробітництво органів банківського нагляду держав-членів Європейського Союзу під час здійснення нагляду за діяльністю кредитних організацій, що діють на території двох чи більше держав-членів ЄС; 4) створення основ однакового банківського нагляду в державах-членах ЄС, а також під час здійснення транснаціонального нагляду; 5) встановлення засад загальної політики в галузі правового регулювання банківської діяльності стосовно третіх країн; 6) встановлення єдиного європейського визначення поняття «кредитний інсти-

тут»; 7) виникнення передумов до збільшення й універсалізації кредитних інститутів на основі однакового регулювання їх діяльності тощо [9, с. 260-266].

З прийняттям 14 червня 2006 р. Європейського парламентом та Радою Європейського Союзу Директиви № 2006/48/ЄС про створення та діяльність кредитних інститутів [10] втратила чинність Директива № 2000/12/ЄС. Прийнята у 2006 році Директива № 2006/48/ЄС є основним інструментом для впровадження на фінансовому ринку свобод ЄС, а також встановлює вимоги щодо створення та діяльності кредитних інститутів та правила здійснення пруденційного та консолідованого нагляду на ними [8, с. 41-95]. Метою Директиви № 2006/48/ЄС була розбудова та розвиток економічного та валютного союзу і фінансового ринку в країнах-членах Європейського Союзу, згідно з нормами European acquis. Завданням Директиви № 2006/48/ЄС у контексті лібералізації надання фінансових послуг, відповідно до ст. 58 ДФЄС, стало спрощення процесу створення та діяльності кредитних інститутів, усунення найбільш обструкційних відмінностей між національними законодавствами держав-членів ЄС. Директива № 2006/48/ЄС закріплює засади (принципи) правового регулювання банківської діяльності в Європейському Союзі.

Також зазначимо, що правове регулювання створення, ліцензування, діяльності, реорганізації та ліквідації кредитних організацій в Європейському Союзі [8, с. 41-95] здійснюється нормами вторинного права. До найбільш важливих джерел банківського права ЄС слід віднести наступні директиви Ради ЄС та Європейського парламенту: Директива № 86/635/ЄЕС Ради від 8 грудня 1986 р. про річну і консолідовану звітність банків та інших фінансових установ [11], Директива № 94/19/ЄЕС Європейського Парламенту і Ради Європейського Союзу від 30 травня 1994 р. про схему гарантування депозитів [12], Директива № 2000/46/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 18 вересня 2000 р. про створення та здійснення діяльності установ-емітентів електронних грошей та пруденційний нагляд за цією діяльністю, Директива № 2002/87/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 16 грудня 2002 р. про додатковий нагляд за діяльністю кредитних установ, страхових компаній та інвестиційних фірм, об'єднаних у фінансовий конгломерат, та інші спеціалізовані акти вторинного права ЄС. Так, для виконання своїх завдань Європейський Парламент спільно з Радою, а також Рада і Комісія приймають регламенти, рішення, дають рекомендації і висновки [13, с. 114-157].

Таким чином, у ЄС створено єдине правове поле, у межах якого діють усі європейські кредитні організації.

Зауважимо, що основні засади (принципи) права Європейського Союзу у банківській сфері, які закріплені в його правових нормах, забезпечують уніфіковане регулювання банківської діяльності у всіх секторах та на всіх рівнях банківської системи

[14, с. 2-6]. У принципах права ЄС синтезується весь світовий досвід розвитку банківської діяльності. Принципи відіграють роль орієнтирів у формуванні права [15, с. 42-47]. Нагадаємо, що еволюція норм йде від ідей до правових норм, а потім через реалізацію норм – до суспільної практики. І тому, починаючи з виникнення ідеї, вона дуже часто формується у вигляді правового принципу, який визначає розвиток права [16, с. 5-29]. Основні засади виступають «системою координат», в межах яких розвивається галузь права, що одночасно виступає вектором, який визначає напрямок розвитку галузі (це особливо актуально для фінансового права) [17, с. 76]. Спрямованість на вивчення принципів банківського права має велике не тільки теоретико-пізнавальне, але і надзвичайне практичне значення, в тому числі і для нормотворчої діяльності. Як зазначає Г. Тосунян, без врахування загальних засад, на яких базується банківське право, неможливо правильно тлумачити і застосовувати його норми, що особливо актуально у зв'язку з наявністю в сучасному законодавстві значної кількості прогалин, невідповідностей та протиріч [17, с. 77].

Принципи банківського права мають нормативне значення і відрізняються від його норм тим, що мають ширший характер і торкаються загальних проблем відносин, що складають предмет банківського права (виступають ядром його системи). Правові норми повинні відповідати принципам права, і їх невідповідність буде слугувати підставою для відміни чи зміни відповідних норм.

Фінансове право України як елемент регулювання суспільних відносин становить собою сукупність ідей, які характерні для правосвідомості, моралі, звичаїв, та виступає у формі системи правових та економічних стійких юридичних принципів, які поки що не знайшли своє закріплення в Конституції, законах.

Значимо також, що банківська діяльність є одним із видів підприємницької діяльності в Європейському Союзі та країнах Східної Європи, а право, яке регулює цю діяльність, включає принципи двох типів:

- 1) загальні для підприємницької діяльності в цілому (становлять собою елементи конституційного статусу суб'єктів підприємницької діяльності). Наприклад: а) принцип права власності (недоторканості, захисту, неможливості позбавлення тощо); б) принцип свободи банківської діяльності; в) принцип захисту конкуренції та заборони монополізації на ринку банківських послуг; г) принцип гармонізації вимог до створення, ліцензування, діяльності, реорганізації та ліквідації суб'єктів тощо;
- 2) спеціальні для банківської діяльності (визначають порядок побудови та розвитку банківської системи). У свою чергу, принципи другого типу включають принципи організації та функціонування банківської системи, здійснення діяльності суб'єктами верхнього та нижнього рівнів, а саме: а) принцип дворівневої організації банківської системи; б) принцип незалежності центрального банку; в) принцип

зацікавленості в результатах роботи центрального банку; г) принцип контролю за здійсненням грошово-кредитної політики у процесі виконання своїх функцій та завдань; д) принцип відповідальності за результати роботи центрального банку; е) принцип монопольного здійснення центральним банком емісії грошей; є) принцип поєднання державного управління з саморегулюванням; ж) принцип збереження банківської таємниці тощо [18, с. 14-75; 19, с. 2-7].

Слід зауважити, що у Директиві № 2006/48/ЄС закріплені наступні принципи:

1) принцип рівності у здійсненні діяльності кредитних та фінансових інститутів на території Європейського Союзу незалежно від місця реєстрації (створення, ліцензування тощо);

2) принцип добросовісної конкуренції;

3) встановлення незалежності центрального банку. Цей принцип полягає в тому, що всі державчлени ЄС закріпили незалежність діяльності національних центральних банків від їх урядів;

4) принцип взаємного визнання державами-членами національних ліцензій на здійснення банківської діяльності. Цей принцип надає право кредитному інституту, який отримав банківську ліцензію на території однієї держави-члена, здійснювати банківську діяльність на території будь-якої іншої держави-члена. Таким чином, банківська ліцензія, що видана на території однієї держави-члена, має бути визнана в усіх інших державах-членах ЄС відповідними уповноваженими органами банківського нагляду [20, с. 342]. Крім того, з цим принципом тісно переплетений принцип уніфікованого переліку видів послуг, що надаються кредитними та фінансовими інститутами. Цей принцип надає змогу безперешкодно здійснювати легалізацію діяльності кредитних інститутів, оскільки назви видів діяльності уніфіковані у всіх державах-членах ЄС;

5) принцип консолідованого нагляду наглядових органів держави-походження за діяльністю кредитної організації, її філій і дочірніх банків. Зміст принципу консолідованого нагляду полягає у тому, що здійснення контролю та нагляду за діяльністю транснаціональних і національних кредитних організацій, їх філій і дочірніх банків (включно екстериторіальний нагляд за їх діяльністю за межами держави-походження) покладено на органи банківського нагляду держави-походження кредитного інституту (національні центральні банки чи спеціалізовані уповноважені державні наглядові органи країн-членів Європейського Союзу) [21];

6) принцип встановлення однакових вимог пруденційного нагляду для всіх кредитних організацій Європейського Союзу [22, с. 96-97]. Цей принцип означає приведення основних фінансових показників та вимог до європейських кредитних організацій до єдиних стандартів. До основних стандартів пруденційного нагляду слід віднести: а) мінімальний розмір статутного капіталу не менше 5 млн. євро; б) обов'язкові вимоги до складу акціонерів кредит-

ної організації (під час надання ліцензії кредитній організації органам банківського нагляду повинна надаватися вся інформація про склад її засновників, їх частки у статутному капіталі і, зокрема, про акціонерів, які володіють так званою кваліфікованою часткою, тобто більше 10% акцій із правом голосу на зборах акціонерів); в) визначення однакових вимог до формування мінімальних резервів кредитними інститутами; г) закріплення гармонізованих вимог щодо процедури та переліку документів надання банківської ліцензії; д) встановлення однакових вимог щодо визначення ризиків діяльності кредитних інститутів; е) визначення стандартів достатності капіталу тощо. Щодо останніх двох принципів зазначимо, що визначаються засади регулювання відносин між наглядовими органами держави-походження та держави-перебування² під час здійснення ними своєї діяльності;

7) принцип гарантування вкладів, залучених кредитними інститутами Європейського Союзу. Метою цієї засади є уніфікація в ЄС: а) загальних підходів до гарантування вкладів; б) встановлення мінімального розміру вкладів, який гарантується незалежно від держави-члена ЄС; в) визначення кола вкладників, яким гарантується повернення коштів із депозитних рахунків (у цьому плані зазначимо, що в ЄС визначений розширений склад суб'єктів, яким гарантується повернення вкладів, зокрема юридичним та фізичним особам), на підставі *Директиви № 94/19/ЄС «Щодо схем гарантування депозитів» від 30 травня 1994 р.* [23].

У ст. 22 Закону України «Про Національний банк України» [24] закріплено один принцип щодо організації структури НБУ, тобто структура будується за принципом централізації з вертикальним підпорядкуванням. Тому для формування теоретичної основи фінансового права в Україні слід закріпити європейські та загальнотеоретичні принципи в українському фінансовому та банківському законодавстві.

Отже, згідно з ст. 109 Маастрихтського договору³ [25], аналізуючи вищенаведене, автори пропонують імплементувати європейські принципи, закріплені у Директиві № 2006/48/ЄС [10], до національного законодавства України. Це надасть можливість не тільки ввести українські банки до кола суб'єктів банківської системи ЄС, але і підготувати банківську систему України до інтеграції в банківську сферу ЄС.

Крім того, автори пропонують наступні системні та сегментні науково-практичні нормотворчі пропозиції (*de lege ferenda*):

1) належно, ефективно, ґрунтовно, постійно та послідовно здійснювати європейську інтеграцію в галузі банківського регулювання як на інституційно-

² Згідно з Директивою № 2006/48/ЄС, під поняттям «держави-перебування» розуміють державу-члена Європейського Союзу, на території якої кредитний інститут має філію або дійсне операції.

³ У ст. 109 Договору про створення Європейського Союзу зазначено: «...кожна держава забезпечує ... сумісність національного законодавства ... з цим Договором та Статутом ЄСЦБ та ЄЦБ.»

му, так і на нормативному рівнях, оскільки неналежність проведення адаптації українського банківського законодавства до European acquis є наріжним каменем інтеграції України в фінансовий простір ЄС;

2) слід пам'ятати, що банківське право ЄС – це сукупність міжнародних, наднаціональних та національних правових норм, які регулюють відносини у сфері організації й функціонування банківської системи Європейського Союзу та Європейської системи центральних банків, створення і діяльність Європейського центрального банку та інших суб'єктів верхнього рівня, а також створення, ліцензування, діяльності, реорганізації та ліквідації кредитних і фінансових інститутів (суб'єктів нижнього рівня банківської системи);

3) з метою закріплення основних свобод осіб, для лібералізації діяльності суб'єктів банківських відносин в Україні (за зразком суб'єктів ЄС), у розрізі адаптації національного законодавства до норм та стандартів ЄС, слід імплементувати в українське законодавство наступні свободи ЄС: а) свободу надання послуг; б) свободу переміщення осіб; в) свободу переміщення капіталів;

4) закріпити наступні європейські та загально-теоретичні принципи банківського регулювання в Україні: а) взаємного визнання ліцензій на здійснення банківської діяльності; б) здійснення банківського контролю та нагляду за діяльністю кредитних і фінансових інститутів уповноваженим органом країни їх походження; в) встановлення однакових вимог пруденційного нагляду для всіх кредитних установ; г) введення інституту консолідованого нагляду; д) принцип захисту конкуренції та заборони монополізації на ринку банківських послуг тощо;

5) з метою допуску українських кредитних інститутів на фінансові ринки ЄС слід виконати наступні завдання: а) імплементувати принципи та стандарти здійснення банківського пруденційного та консолідованого нагляду за діяльністю кредитних інститутів; б) укласти міждержавні договори про проведення нагляду за діяльністю кредитних інститутів, що здійснюють транснаціональну діяльність; в) лібералізувати правове регулювання створення, ліцензування та діяльності кредитних інститутів (відокремлених структурних підрозділів зарубіжних банків) в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вишне夫斯基 А.А. Банковское право Европейского Союза: Учебное пособие. / А.А. Вишне夫斯基. – М.: «Статут», 2000. – 388 с.
2. Сідак М.В. Деякі аспекти євроінтеграційних процесів у банківській сфері : збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції «Права людини у сучасному світі», 10 грудня 2007 р. / М.В. Сідак. – Ужгород: Видавничий центр Закарпатського Інституту ім. А. Волошина МАУН, 2007. – 106 с. – С. 35-37.
3. Европейское право : Учебник для вузов / [под общ. ред. д.ю.н., проф. Л.М. Энтина]. – М.: Норма, 2004. – 720 с.
4. Опришко В.Ф. Право Європейського Союзу: Загальна частина / В.Ф. Опришко, А.В. Омельченко, А.С. Фастовець. – К., 2002. – 460 с.
5. Торшхоев Р.М. Международно-правовые вопросы деятельности банков в ЕС : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10. / Р.М. Торшхоев. – Москва, 1998. – 142 с.
6. The First Council Directive on the co-ordination of laws, regulations, and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of the credit institutions, 77/780/EEC // OJ L 32/30 of 17 December 1977.
7. Symons, Edward L. Banking law : Teaching materials / Edward L. Symons; James J. White. – St. Paul : West Publishing Company, 1984.
8. Howell E. Jackson Regulation of financial institutions. - American casebook series / Howell E. Jackson. - St. Paul, Minn.: West Group, 1999. – 1150 p.
9. Clarotti P. The Harmonization of Legislation Relating to Credit Institutions». CMLRev. - 1982. – 755 с.
10. Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2006/48/ES zo 14. júna 2006 o začatí a vykonávaní činností úverových inštitúcií. – Ú.v. EÚ L 177, 30.6.2006 // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.finance.gov.sk/Default.aspx?CatID=3841> – Назва з екрану.
11. Council Directive 86/635/EEC of 8 December 1986 on the annual accounts and consolidated accounts of banks and other financial institutions // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31986L0635:en:NOT> – Назва з екрану.
12. Borowska K. Polski system gwarantowania depozytów a dyrektywa Unii Europejskiej 94/19/EEC / K. Borowska, M. Grzybowski, M. Safjan // Glosa. – 1998. – № 2-3.
13. Current developments in European integration : financial services transport policy : legal and economic contributions to the Fortis Bank chair 2001-2003 / [Dirk Heremans ... [et al.] (eds.)]. – Leuven : Leuven University Press, 2004. – 299 p.
14. Malina L. Nove pristupy k regulácii benkového sektora / L. Malina // BIATEC. – 2002. – № 8. – S. 2-6.
15. Колодій А.М. Принципи права в Україні. / А.М. Колодій. – К.: Юрінком Інтерн, 1988. 207 с.

16. Cransto R. Principles of Banking Law (Paperback) / R. Cransto. – New York: Oxford, 2008. – 450 p.
17. Тосунян Г.А. Теория банковского права: В 2 т. / Г.А. Тосунян. – М.: Юристъ, 2002. – Т.1. – 554 с.
18. Kostelny R. Menovopoliticke operacie Europskej centralnej banky a ich vplyv na reňazny trh eurozony / R. Kostelny // Biates. – Ročník 18, s. 10. – 2010. - S. 2-7.
19. Zelmer M. Monetary operations and central bank balance sheets in a world of limited government securities / M. Zelmer. – Washington: Intern, monetary fund, 2001. – 24 p.
20. Банківське право: українське та європейське. Навчальний посібник / [П.Д. Біленчук, О.Г. Диннік, І.О. Лютий, О.В. Скороход; за ред. П.Д. Біленчука]. - К.: Атіка, 1999. – 400 с.
21. Gruson M. «A European Union Banking Law: the Second Banking and Related Directives» in The Single Market and the Law of Banking, / [M. Gruson, W. Feuring ; ed. by R. Cranston]. – London: LLP – 1995. – 34 p.
22. Ерицяи А.В. Пруденциальное регулирование и пруденциальный надзор / А.В. Ерицяи // Бизнес и банки. – 2000. – № 45. – с. 96-97.
23. Директива 94/19/ЄС Європейського Парламенту і Ради "Щодо схем гарантування депозитів" від 30 травня 1994 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_275 – Назва з екрану.
24. Закон України «Про Національний банк України» від 20 травня 1999 року № 679-XIV // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1999 – 1999 р., № 29, стаття 238.
25. Klučka J. Základy Európskeho práva / J. Klučka, J. Mazák. – Bratislava: IURA EDITION. – 2004. – 545 s.